

הרב ברוך אבערלאנדער
 אב"ד בד"צ דקהילות החרדים
 ורב דקהילת חברה ש"ס - ליובאוויטש
 בודאפעסט, הונגריה

אודות קביעת מזוזה בתוך ל' יום לשוכר בית בחו"ל ובדין מכירת מזוזה לנכרי (א) *

כבוד ידידי עוסק בצ"צ וכו' הרב שלום בער שי' סממבלר רב קהילת בית חב"ד בווארשא
 לאחר שה"מ, כמה דברק לן בנכרי שרצה לקנות ממנו מזוזה, ויש לחוש שיפגע באם
 יתברר לו שלא רצו למכור לו המזוזה אך ורק משום שאינו יהודי, האם מותר למכרו?
 וצ"ח לפסק הרמ"א (יו"ד סי' רצא ס"ב).

הנה בענין מזוזה יש להאריך טובא. ואקדים לכאר את מנהגינו בקביעת המזוזה בשוכר
 בית בחו"ל, וע"ז יבואר ענין השמירה שבמזוזה, ונחזור ונדון בדין מכירת המזוזה לנכרי.

כדי שירוצן בו הקורא חילקתי הדברים ל' ענפים: ענף א - השוכר בית בחו"ל: החלכה
 ולמעשה; ענף ב - הברכה שעל קביעת המזוזה במלאות ל' יום פומרת גם את שאר
 המזוזות; ענף ג - מתי חל חיוב המזוזה, ביום הל' או רק ביום הל"א; ענף ד - מהו
 הטעם לקביעת מזוזה בתוך ל' יום; ענף ה - המזוזה שמירה - גם שלא במקום מצוה;
 ענף ו - ביאור שיטת מהר"י הלוי המובא ב'גינת ורדים', בענין מזוזה כשמירה; ענף ז
 - נתינת מזוזה לנכרי.

ענף א

השוכר בית בחו"ל: החלכה ולמעשה

דינא דגמרא והטעמים שנאמרו לזה

אפילו יוצא ממנה, כדאמר בפ' השואל בב"מ
 [קב, א], הלכך בקושי יצא ממנה מפני טורח
 מזוזה אחרת. ואפילו יוצא ממנה, ישכרנה
 אחר מהרה כשימצאנה מזומנת במזוזה,
 ונמצאת א"י מיושבת¹.

והנה מה שכתב רש"י, שהטעם "דשמא
 יחזור בו" פוטר דוקא עד ל' יום, מבאר
 ה'ערוך לנר' (ר"ה ז, ב), ע"פ המבואר בגמרא
 ר"ה שם דלא טרח איניש למיגר ביתא לבציר
 מתלתין יומין, "אם כן כל שלא דר בו ל' יום,
 אם יחזור בו לא הוה שוכר, רק כלן בפונדקי,
 דאפילו בא"י פטור. אבל משדר בו ל' יום

במנחות (מד, א) תניא, הדר בפונדקי
 (שלנים בו עוברים ושבים. רש"י), בארץ
 ישראל והשוכר בית בחוץ לארץ, כל שלשים
 יום פטור מן המזוזה (שמא יחזור בו. רש"י).
 מיכן ואילך חייב. אבל השוכר בית בא"י,
 עושה מזוזה לאלתר משם יישוב דא"י. ופירש
 רש"י: "דלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם

* תודתי נתונה בזה להגאון הרב אליהו לנדא שליט"א מבני ברק, מראשי ישיבת תומכי תמימים בכפר חב"ד, על
 הערותיו החשובות, וכן גם לידידי הרה"ג חיים שי' רפפורט על הפניותיו והארותיו שהשלימו מאמר זה.
 1 והנה ב'פסקי תשובה' (סי' רמח שוה"ג השני) כתב: "אי נימא דמצות ישיבת א"י מתקיימת גם בפחות מל' יום,
 היה אפשר לפרש בזה מה שאמרו במנחות (מ"ד). דבא"י השוכר בית חייב במזוזה מיד, משום ישוב א"י, הכוונה מפאת כי
 המצוה שויה לידרת קבע...". אמנם דבריו תמוהים, שהרי הגמרא כאן אינו מדבר על שהאדם יקיים מצות יישוב א"י, אלא
 שא"י תהיה מיושבת, וא"כ מה זה עוזר שהאדם מקיים המצוה גם בפחות מל' יום.

לשים מזוזה ועי"ז מתיישב כאן, ויש בזה משום יישוב א"י].

דין זה פסקו הרמב"ם (הל' תפילין ומזוזה פ"ה ה"י): "השוכר בית בחוצה לארץ והדר בפונדק בארץ ישראל, פטור מן המזוזה שלשים יום. אבל השוכר בית בארץ ישראל חייב במזוזה מיד". באותו לשון ממש נפסק בטור (יו"ד סי' רפו) ובשו"ע (שם סכ"ב).

וכתב שם הש"ך (סקכ"ח), דמה שפטור ממזוזה עד שלשים יום, "שאינו נקרא עדיין דירה". וב'לבוש' ביאר ביתר הרחבה: "שאינו נקרא לו עדיין דירה, ואינו חשוב ביתך תוך שלשים יום... דמזוזה חובת הדר הוא, ופחות משלשים יום אינו אלא דירת עראי, כיון שאינו שלו אלא מושכר הוא בידו". והיינו כדברי ה'בית יוסף' בשם רבינו מנוח הנ"ל.

הוראת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע:
"לקבוע המזוזות תיכף"

אמנם אעפ"כ, הורה כ"ק אדמו"ר זי"ע מליובאוויטש (אגרות קודש) שלו חלק יז עמ' שכז) בתשובה לשואל: "סדר קביעות מזוזה בחו"ל – הדר בדירה שכורה, לא שמעתי בזה הוראה בפירוש. ומנהגי וכן מענתי לשואלי בזה, לקבוע המזוזות תיכף לכניסה. וביום ה' ליטול מזוזה א' ע"מ לבדוקה או להחליפה ביפה יותר. ובכל אופן קביעות זו ביום ה' בברכה, ומכוונין על כל המזוזות". ועד"ז כתב עוד שם (חלק י עמ' ריט, ונכפל בחלק כא עמ' רפב-רפג): "מנהגינו לקבוע המזוזות תיכף בהכנס לבית, ומובן שבלי ברכה. אלא שבמלאת שלשים יום נוטלים מזוזה אחת לבדוקה, והרי מותר להחליפה ביפה יותר ממנה², ובמילא קובעים החדשה בברכה, ומכוונים להוציא גם אלו שעל כל שאר

נקרא שוכר, ולפיכך חייב". ומש"כ דמה ש"נקרא שוכר" הוא סיבת החיוב, צ"ל דכוונתו ע"ד שכתב ה'לבוש' ורבינו מנוח דלקמן, שאחרי ל' יום כבר אינו דירת עראי.

[ושוב הביא ה'ערוך לנר' מש"כ התוספות בחולין (קי, ב ד"ה טלית שאולה): "דהשוכר בית בחוצה לארץ כל שלשים יום פטור מן המזוזה, אע"ג דסתם שכירות לא היא שלשים יום", ומבאר שם שלא יסתור לנאמר בר"ה שם. וראה כ"ז גם ב'אור שמח' על הרמב"ם (הל' תפילין ומזוזה פ"ה ה"י), אלא שהשאייר את דברי התוספות בצ"ע.]

ובתוספות (ד"ה טלית) כתבו: "כל ל' יום פטור דלאו בית דירה ידידה הוא". וה'בית יוסף' (יו"ד סי' רפו [כב(א)]) בשם רבינו מנוח מבאר הטעם דפטור, "היינו משום דכיון דמזוזה חובת הדר [ב"מ קא, ב], פחות משלשים יום הוי דירת עראי ולא מיחייב".

ואעתיק בזה לשונו של ה'נמוקי יוסף' (בהוספות סוגריים להשלים הכוונה): "והדר בפונדקי [בארץ ישראל], שאין ישיבתו קבועה במזוזת השער, [וכיון שזה סוג דירה שאינה נעשה לישוב פטור ממזוזה, ואין ענין לחייב את הלך בו לשים מזוזה מיד, כיון שבין כך לא ימשיך לגור בו ימים רבים]. ואפילו שוכר [דירה] בח"ל [והיה אפשר לחייבו לקבוע מזוזה, שהרי 'לאחר שקבעה בקושי יצא ממנה, מפני טורח המזוזה' וישאר לגור שם בקביעות, עדיין פטור], כיון שלא שכרה [במחשבה תחילה] לשלשים יום אינו חייב במזוזה, דלא קפדינן בישובה, [שהרי בחו"ל אין לנו ענין (=אין אנו מקפידים) 'להכריח' אותו להתיישב כאן, שהרי חו"ל אינו צריך להיות מיושב. משא"כ בא"י מחייבים אותו

2 לכאורה כוונתו דהיה מקום לחשוש שאסור להוריד את המזוזה ביום ה' כדי שיוכל להחזירה בברכה, שמבטל המצוה ללא צורך במשך הרגעים שנשאר הפתח בלא מזוזה, ועוד שהרי גורם ברכה שאינה צריכה. ועי"ז כתב: "והרי מותר להחליפה ביפה יותר ממנה", וכמו שכתב ב'דעת קדושים' (סי' רפט סק"ד): "ואינו גדר ברכה שא"צ כשקובע אחרת לאיזה תועלת או להידור מצוה". וא"כ כמו שמותר להחליפה ביפה ממנה, מותר גם להוריד מזוזה לבדוקה, כי זה נחשב כהידור מצוה. וכ"כ הגרשו"א בשו"ת 'מנחת שלמה' (ח"ב סי' צז אות כד): "...רשאי להסיר ע"מ לבדוק ולחזור ולקבוע בברכה

הדלתות". ונקבעה הוראה זו ב'ספר המנהגים – חב"ד' (עמ' 81).

אשר אין אתנו יודע עד מה". והנה בספר 'רשימת היומן' (עמ' רי) רשם אדמו"ר זי"ע מה ששמע מאדמו"ר מוהרי"צ: "כשהיה אדמו"ר [מוהרש"ב] נ"ע דר במלון ימים אחדים היה קובע מזוזה. באמרו: נאשא בראטיא אינאצ'ע [=אצלנו] (במשפחתנו) הדברים הם אחרת]. בא אונז איז א שעה – א טאג, און א טאג – א יאהר. ב'דאצע' [=בנאות דשא] היו קובעים המזוזות למחרת בואם³, ולא חיכו עד אחרי שלשים יום. (היו דרים שם ירחים אחדים. הכותב)".

והנה לכאורה שתי הנהגות אלו של אדמו"ר מוהרש"ב, עומדות בסתירה זו לזו. וצ"ל שלא היה בזה מנהג קבוע אצלו. לפעמים חיכה בקביעת המזוזה, ולפעמים קבע מיד, וטעמו עמו. וזה מחזק את ההכרעה של הרבי לקבוע את המזוזה תיכף בהכנס לבית, נוסף למה שהסביר ב'אגרות קודש' הנ"ל, שלאנשים כערכנו אין תועלת לחכות כמה ימים, שהרי גם אדמו"ר מוהרש"ב נהג לפעמים לקבוע את המזוזה מיד.

* * *

ענף ב

הברכה שעל קביעת המזוזה במלאות ל' יום פומרת גם את שאר המזוזות

בספר 'אגור באהליך' על הל' מזוזה (פ"ל הערה יד) העיר על ההוראה הנ"ל: "מה שכתבו (ו) שיפטור בכך את שאר המזוזות, לענ"ד יש לעקור גם את שאר המזוזות שהרי לפמש"כ הברכ"י, הברכה ניתקנה רק בשעת הקביעה. וממילא הברכה לא תחול על שאר המזוזות הקבועות כבר".

בעקבות הנ"ל העיר הגאון החסיד הרב יעקב לנדא זצ"ל אב"ד בני ברק במכתביו אל כ"ק אדמו"ר זי"ע (נעתק ב'אגרות קודש' שם חלק יג עמ' קסט בשוה"ג, וראה גם 'שמועות וסיפורים', מהדורת תש"נ, ח"א עמ' 318 וב'ספר חב"ד' גליון 278 עמ' 20-21), כי "כ"ק רבנו (מוהרש"ב) נבג"מ זיע"א היה מחכה בקביעת מזוזה זמן די ארוך, כפי שנשאר בזכרוני – כשבועיים בערך...". ואשר הביאור להנהגה זו שמע מאדמו"ר מוהרי"צ בשם אביו אדמו"ר מוהרש"ב: "מזוזה איז מקיף, דארף זיין המשכת המקיף בפנימי. דארף דאס האבן עבודה. והראה לו באצבעו הק' על רצפת הפארקעט אשר בחדרו, בנענעו את אצבעו, ו[א]מר: ביי מיר וועט קיין איין ברעטעלע ניט בלייבן ניט קיין מזוכעכדיגע" (מזוזה היא מקיף, וצריך שתהיה המשכת המקיף בפנימי. אצלי לא תשאר אף פיסת עץ בלתי מזוככת).

בתשובה על הנ"ל כתב לו אדמו"ר זי"ע: "במענה על מכתבו מכ"ח אייר, בו מזכיר טעם לחכות בקביעות המזוזה כשבועיים בערך... אף שמנהגי לייעץ להשואלים אותי לקבוע המזוזה תיכף לכניסה לדירה, כמוכן בלי ברכה, והוא ע"ד האמור בהיתר חדש [מנחות סח, ב], שבזמן שהקריבו העומר העומר מתירו, אבל לאח"ז הרי מצד הדין מותר מיד בהתחלת היום, וה"ה בנוגע להמשכת המקיף, שאלו שיכולים לפעול זה בעבודתם תלויים בתוצאות העבודה, משא"כ לאנשים כערכנו,

מפני שרוצה מזוזה עם ברכה... [אבל סתם להסיר ולהחזיר נראה דחשיב כגורם ברכה שא"צ או לבטלה]. ועד"ז הורה בשו"ת 'אגרות משה' (יו"ד ח"א סי' קעט): "ולכן לדינא יותר עדיף לחכות עם הברכה עד שיהיו שלשים יום, וימשמש בהמזוזה ויברך. ואם לא יקשה לפניו ליטלה ולברך ויקבענה תיכף יותר עדיף". וב'אגור באהליך' (פ"ז הערה יח) ביאר דזה מטעם דיש שלמות במצוה כשברכו על קביעתה, עיי"ש מה שהעיר עוד בזה. וראה מה שביאר ב'התקשרות' (גליון תמוח עמ' 17-18 הערה 16). ומה שהעיר ב'אגור באהליך' (פ"ל הערה יד בסופו): "מה שכתבו ליטול לבדיקה, לענ"ד א"צ כמש"כ שם [פ"ז] בהערה יח, אין ברבריו כלום, וא"א לדחות דברי הפוסקים בלי הוכחות חותכות. 3 אולי יש להעיר משבת (פו, ב): בחד בשבא לא אמר להו ולא מידי, משום חולשא דאורחא.

בשׁו"ת 'ביע אומר' (יו"ד ח"ח סי' כז). וזהו ממש הטעם שהורה רבינו לעקור מזווה אחת, כדי שיברך בשעת עשית המצוה. אבל על זה שהברכה תחול על כל המזוזות, מעולם לא אמר החיד"א שלא. ולק"מ, ופשוט.

דוגמא לדבר, נפסק בשׁו"ע (יו"ד סי' קכ סט"ו): "אם הטביל כלים על ידי גוי, עלתה להם טבילה", וכתב הט"ז (סק"ז): "תמיה לי היאך יברך על מה שיטביל הגוי, והישראל אינו עושה כלום. על כן אין ראוי לעשות כן לכתחילה. ומשום הכי כתב השׁו"ע כאן לשון דיעבד. אבל אם הישראל מטביל גם כן איזה כלי באותה שעה, אלא שהגוי מסייע לו להטביל שאר כלים, נמצא דקאי הברכה על מה שהישראל עושה, שפיר דמי", ומשמע דאפילו לכתחילה יכול לעשות כן.

* * *

ענף ג

מתי חל חיוב המזווה, ביום הל' או רק ביום הל"א

ב'אגרות קודש' (חלק י) דלעיל, סתם וכתב: "שבמלאות שלשים יום נוטלים מזווה אחת לבודקה". אבל במכתב אחר שנכתב לאחרי זה (אגרות קודש חלק יז), ונעתק ג"כ לעיל, דייק לכתוב: "וביום הל' ליטול מזווה א' ע"מ לבודקה או להחליפה ביפה יותר. ובכל אופן קביעות זו ביום הל' בברכה". עד"ז במכתבו אל הגר"י לנדא, "הנה ביום השלשים...".

ויש לעיין בזה. לשון הברייתא הוא, "כל שלשים יום פטור ממזווה". ומכיון שיום הל' הוא בכלל הפטור, למה הורה הרבי לברך על קביעת המזווה כבר ביום השלשים. ב'התקשרות' (גליון תמח עמ' 17 הערה 16) רצה הכותב לפרש שכוונת רבינו שבמוצאי יום הל' יקבע ויברך. ואיני יודע איפה מצא הכותב רמז לזה בדברי רבינו. והדבר מצריך תלמוד.

כוונתו לדברי ה'ברכי יוסף' באו"ח (סי' יט סק"ב). דהנה בשׁו"ע שם (ס"א) נפסק: "ציצית חובת גברא הוא ולא חובת מנא. שכל זמן שאינו לובש הטלית פטור מציצית. ולפיכך אינו מברך על עשיית הציצית, שאין מצוה אלא בלבישתו". והקשה ה'מגן אברהם' (סק"א), "וצ"ע מה שנא במזווה דקיי"ל שצריך לברך כשקובעה, כמו שכתוב בורה דעה סימן רפ"ט [ס"א], דהתם נמי חובת הדר הוא, דכל זמן שאינו דר בתוכה פטור ממזווה... ולכן נ"ל סתמא דמילתא במזווה קובעה כשדר בתוכה, לכן מברך על עשייתה. אבל טלית מסתמא קובע בו ציצית עד שלא לובשו, לכן אינו מברך על עשייתו... ואפשר דהוא הדין במזווה, אם קבע בו מזווה קודם שדר בתוכו, כשנכנס לדור בתוכו, מברך אקב"ו לדור בבית שיש בו מזווה".

אמנם החיד"א ב'ברכי יוסף' (שם) חולק עליו, וכתב: "וזהו היא שקשה לחדש ברכה שלא נזכרה בש"ס ובפוסקים... אכן נראה דהחילוק ברור. דבשלמא בציצית, דבגמר הדבר דהיינו בלבישת ציצית, אדם מתעסק בגוף המצוה ומתעטף בו, שבקוה לברכה עד התכלית האחרון, כיון דגם בגומרו של דבר והיה בהעטיפה, עסיק ואתי בגוף המצוה. משא"כ במזווה דגמר העסק במצוה הוא קביעותה, ואחר זה לא נשאר שום עסק בה כשיבא לדור, ולא רצו לקבוע הברכה מבלי התעסק במצוה. לכן הם אמרו לברך בתעסק במצוה דהוא סוף המעשה את העוסק אשר עסק בגוף המצוה, דכשדור אף דבו בפרק הוא חובתו, מ"מ תו לא עסיק בגוף המצוה אם המזווה כבר מונחת וקבועה במקומה...".

וזהו ששואל ב'אגור באהליך', אף שקובע עכשיו לאחר ל' מזווה אחת, איך תחול הברכה על שאר המזוזות, בהיותן קבועות ועומדות.

אבל באמת טעות הוא בידו. כל מה שאומר ה'ברכי יוסף', הוא רק על הברכה, שלא תקנו לברך אלא בשעת עשית המצוה. וראה עוד שו"ת רעק"א (סוף סי' ט) והנסמן

– הובא ב'ברכי יוסף' לשו"ע שם אות ח): "השוכר או שואל בית מחבירו ועמד בו כ"ט יום ויצא ממנו וחזר ובא לתוכו, יש להסתפק אם חייב במזוזה מיד ביום ראשון של כניסה שניה, אי אמרינן דמצטרף עם הימים הראשונים...".

האם זה תלוי בשינויי גירסאות בגמרא

ומצאתי בפירוש 'צביון העמודים' על הסמ"ק (אות לד) שהעיר על הנוסחאות השונות בדברי הסמ"ק. שהלשון שלפנינו: "משלשים יום ואילך" מורה שרק בהגיע זמן זה חל עליו חובת המזוזה, ולא לפני זה, אמנם יום הל' הוא כבר בתוך זמן החובה. משא"כ בכת"י הנוסח "לאחר ל' יום" ותיבת "ואילך" ליתא. ולפי נוסח הכת"י, החובה רק מיום שלשים ואחד. וכתב, דמכיון שגם לפי דרכו של ה'שדי חמד' וגם לפי דרכו של ה'תרשיש שהם', אנו נכנסין לדוחק, י"ל דכל עיקר הדבר בנוי על נוסחא אחרת בגמרא. ואף כי גם זה דוחק, אבל בזה הרי הדרך פשוטה ביותר. דהיינו, אם נאמר שגירסת ה'נמוקי יוסף' בגמרא לא היתה "כל שלשים" אלא "עד שלשים", נוכל לומר שפירש דהך "עד" היינו עד ולא עד בכלל, ויום השלשים הוא כבר בכלל החיוב, ולפי זה מעיקרא לא קשיא. ואם כנים הדברים, י"ל שגם הסמ"ק – לפי נוסח דבריו שלפנינו – גרס כן, ולהכי ס"ל דיום השלשים הוי בכלל החיוב.

עוד מביא שם ב'צביון העמודים' פירוש אחר, די"ל שהסמ"ק נקט כדעת הי"א המובא במאירי (דלקמן), שאם שכר בית ליותר משלשים יום, חייב במזוזה מיד בתחילת השכירות. והנה הגם שפירוש זה עולה יפה בדברי ה'נמוקי יוסף', אבל פשוט לשונו של הסמ"ק אינו סובלו. מחבר הספר בעצמו נדחק בזה, ומ"מ כתב, שלא נפלא בעיניו לפרש כן בדעת הסמ"ק לפי הנוסחא שלפנינו, דמש"כ "השוכר בית משלשים יום ואילך חייב במזוזה", אין הכוונה שלא חל החיוב דמזוזה

האם צריך לתקוני נוסחאות בענין זה

ב'שדי חמד' (כללים מערכת המ"ם כלל קיב בתחילתו, במהדורת קה"ת ח"ג עמ' 1044) הביא דברי ה'נמוקי יוסף', "שוכר בחוצה לארץ כיון שלא שכרה לשלשים יום אינו חייב במזוזה". וכתב ע"ז: "משמע דאם שכרה לשלשים יום חייב. ותימה בעיני דלשון הברייתא... משמע דכל שלא נשלמו שלשים יום אינו חייב במזוזה... ונראה דצריך להגיה בנמ"ק יוסף כיון שלא שכרה אלא לשלשים יום אינו חייב במזוזה".

שוב הביא שבשו"ת 'תרשיש שהם' (סי' נב ד"ה אולם מ"ש) ג"כ עמד על דיוק הנ"ל, וכתב לפרש: "וע"כ צ"ל דלא דק בלישניה. ע"כ י"ל דבא אף לומר דאם לא שכר לל' יום ממילא לא ידור בו למ"ד יום, והוי כאילו היה כתב כיון שלא ידור בהדירה ל' יום, ולא דוקא נקט כן. ואף כי הוא קצת דוחק, אבל יותר טוב לקבל הדוחק ממה שנימא שבא לחדש דין חדש מה שלא נזכר בהברייתא ובהרי"ף...".

עוד הביא מש"כ ע"ז בסמ"ק (סי' קנד): "ובחוצה לארץ השוכר בית משלשים יום ואילך חייב במזוזה". וכתב ע"ז, דלשונו "מורה שיום שלשים עצמו הוא כלאחר שלשים, והוא חידוש". והביא מכמה פוסקים שכתבו ע"ז: בשו"ת 'באר מים חיים' (שאלוניקי תקנ"ד, או"ח סי' ב): "השוכר בית שחל יום שלשים של חיוב המזוזה שלו בשבת...". וכתב ע"ז ה'שדי חמד': "נראה לדעתי העניה שלשון הרב אינו מדוקדק, ובמקום שכתוב שם צריך להיות יום שלשים ואחד". עוד הביא מה שכתב הגאון ר' חיים פלאג'י ב'רוח חיים' (יו"ד סי' רפו ס"ב בסופו): "נראה לעשות מעשה לחייבו לקבוע מזוזה מיד, ולענין ברכה בבא יום ל' יסירנה ויניחנה". גם ע"ז כתב ה'שדי חמד' שם (עמ' 1054 ד"ה ובספר רוח חיים): "נכון להגיה שלשים ואחד". ויש להוסיף ע"ז גם מש"כ בספר 'בית דוד' (שאלוניקי ת"ק, יו"ד סי' קמו

לאחר שלשים, ג"כ פירושו למעוטי קודם שלשים. וכן יש ליישב הלשון בתה"ד. וכמו דאמרינן בש"ס בהרבה מקומות בן י"ג ויום אחד דפירושו הוא י"ג שלמים, כמו כן הכא. וצ"ע לדינא".

אמנם לכאורה יפה העיר בספר נתיבים בשדה השליחות' (ח"א פי"ז הערה 15) מהדין שם (שו"ע אדה"ז סי' יד ס"ד, ע"פ השו"ע ס"ד): "השואל מחבירו טלית שאינה מצוייצת, פטור מלהטיל בה ציצית כל שלשים יום, שנאמר [דברים כב, יב] כסותך – שלך, אבל לא של אחרים. אבל אחר שלשים חייב להטיל בה ציצית מדרבנן מפני שנראה כשלו". והרי הגמרא מנחות שם השוה ("תניא נמי הכי") הדין דטלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית, לדין הנאמר בברייתא דהשוכר בית בחו"ל כל שלשים יום פטור מן המזוזה. וא"כ קשה למה הורה הרבי לקבוע את המזוזה "ביום השלשים", והרי בנוגע לציצית מפורש שרק "אחר שלשים חייב להטיל". וצ"ע בכ"ז.

לפי גירסת כמה מהראשונים שונה דין מזוזה מדין ציצית

אלא, שבאמת כמה מגדולי הראשונים גרסו בגמרא "פטור מן המזוזה שלשים יום" ולא "כל שלשים", ואע"פ שבדין הטלית שבאותה פסקא, גרסו "כל שלשים יום".

וכך כתב הרי"ף (הלכות קטנות, סוף הלכות מזוזה): "ת"ר טלית שאולה כל ל' יום פטורה מן הציצית, והשוכר בית בחו"ל והדר בפונדקי אפי' בארץ ישראל, פטור מן המזוזה שלשים יום...". גם הבה"ג (הלכות מזוזה, ח"א עמ' 499 לפי מהדורת ירושלים תשל"ב) מעתיק את הגמרא בלשון זה ממש. גם בשו"ע ישנו חילוק זה. דברין טלית כתב (או"ח סי' יד ס"ג): "פטור מלהטיל בה ציצית כל שלשים יום". אבל לענין מזוזה כתב (שם סכ"ב): "פטור ממזוזה שלשים יום". ובעקבות השו"ע נמצא חילוק זה גם ב'לבוש' (או"ח

עד שיעבור שלשים יום. אלא, שאם שוכר לשלשים יום ויותר, חייב מיד במזוזה. והלשון "משלשים יום ואילך" קאי על משך זמן השכירות. אך כל זה דוחק גדול.

אמנם ב'פרשה סדורה' עמ"ס מזוזה (אות סב) ג"כ הביא את דברי הסמ"ק וכתב: "ופשוט דכונתו לאחר שנשלמו ל' יום שלמים וכלשון הגמרא ממש, ואיני יודע למה נתקשה בזה [ה'שדי חמד]".

בדין יום השלשים כולו לענין מזוזה ולענין ציצית ועירובין

ומעתה אנו רואים בסמ"ק (לפי הבנת ה'שדי חמד') ובכתבי כמה מהפוסקים דפשיטא להו דביום שלשים עצמו כבר חל החיוב לקבוע המזוזה. ועדיין עומד לפנינו הנאמר בגמרא: כל שלשים יום פטור ממזוזה.

אמנם ראיתי חידוש בדברי ה'דעת קדושים' (סי' רפו סקל"ג) שעל דברי השו"ע (סכ"ב) ד"פטור ממזוזה שלשים יום" נסתפק: "אולי רוב יום ככולו בכך. ואולי שינה לבד עיקר בכך, [וכשישן ל' לילות נתחייב]. ואולי סעודות קבע עיקר. ואולי ל' יום שלמים".

וב'פרשה סדורה' שם העיר מדין עירובין, דמבואר בשו"ע (או"ח סי' שע ס"ח): "המתארח בחצר אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לל' יום או פחות אינו אוסר על בני החצר", וביביאור הלכה' שם כתב: "ובבית יוסף גופא יש בזה סתירה, דבתחלה כתב יותר מל' ואח"כ כתב דדוקא פחות מל' יום חשוב אורח, אבל שלשים מקרי קבע. וכבר העיר בזה הא"ר עיי"ש. וכן בדרכי משה בסי' שפ"ב כתב דבשלשים מקרי קבוע. וכן הוא הלשון ב'לבוש סי' שפ"ד ובמג"א סי' שצ"א ס"ק ב' עיי"ש. ובאמת לא מצינו בשום מקום שיעורא דיותר מל', ואדרבא ככל מקום אמרינן דבשלשים מיקרי תושב, עיין ב"ב דף ח'. והא דאיתא בירושלמי ומובא בסי' שפ"ד אינו אוסר עד

ענף ד

מהו הטעם לקביעת מזווה בתוך ל' יום

ויל"ע מה היסוד לקבוע המזווה תיכף בהכנס לבית, והרי הלכה פשוטה היא בשו"ע ד"פטור ממזווה שלשים יום".

דעת ה'נמוקי יוסף' והי"א שבמאירי
באם שכרה ליותר מל' חייב מיד

כתב רבינו מנחם המאירי ב'בית הבחירה' למס' שבת (קמז, ב), דיש מפרשים ש"השוכר בית כל שלשים יום פטורה מן המזווה, הא משלשים ואילך חייבת, כלומר שאם שכרה ליותר משלשים חייבת לאלתר, הואיל ודעתו לדור בה כל כך". וכבר הובא לעיל מש"כ ה'נמוקי יוסף' ד"כיון שלא שכרה לשלשים יום אינו חייב במזווה", הרי שאם שכר הדירה על יותר מל' יום חייב במזווה מיד.

וכן פסק בערוך השלחן יו"ד שם (סמ"ט): "ונראה ברור דזה שנתבאר דל' יום פטור זהו כששכר לפחות מל' יום או שכר סתם, אבל שכרו לל' יום חייב מיד דשכירות ליומא ממכר הוא לכמה דברים, אלא דפחות מל' מקרי עראי, אבל כששכרו לל' יום ויותר פשיטא דמיד חייב... וכן המנהג פשוט ואין לשנות". וראה ב'שדי חמד' שם (עמ' תקכה ד"ה וזאת להודיע) ובי'אגור באהליך' (פ"ל ס"ד) שהאריכו להביא בזה הדעות השונות.

ובספר 'נתיבים' שם (הערה 16) כתב לבאר דזהו הטעם להוראת אדמו"ר לקבוע מזווה מיד, דחשש לדעתם.

אמנם ביאור זה בדעת אדמו"ר לא נראה לי, כי הלשון שכתב ('אגרות קודש' שם): "ומובן שבלי ברכה", הלא משמעו דמובן מאליו שבלא ברכה. והיינו דלא כהשיטות הנ"ל, שלשיטתם קובעים בברכה. ואפילו את"ל שאחרי שיש בזה מחלוקת הפוסקים, והכלל הוא ספק ברכות להקל, על כן יש לקבעו בלי ברכה, עדיין אינו מובן, שהרי פשוט הלשון: "ומובן שבלי ברכה" משמעו

ס"ב ויו"ד סכ"ב) שם. וכן לשון המבי"ט ב'קריית ספר' (הל' תפילין ומזווה פ"ה), שו"ת 'בנימין זאב' (סי' קצו) ועוד. והלא דבר הוא.

גם לשון הרמב"ם (שם ה"י) הוא: "פטור מן המזווה שלשים יום", ולא כלשון הגמרא שלפנינו "כל שלשים יום". ובהל' ציצית (פ"ג ה"ד) כתב: "פטורה מן הציצית שלשים יום, מיכאן ואילך חייבת".

ונ"ל להעיר מלשון השו"ע (יו"ד סי' שעד ס"ח): "תינוק כל שלשים יום, ויום שלשים בכלל אין מתאבלים עליו", בולט איפוא, דגם אחרי שכתב "כל שלשים יום" צריך להדגיש "יום שלשים בכלל", משמע דבלא"ה היה מקום לפרש דיום השלשים אינו בכלל, עכ"פ רק מקצתו. [כן יש להעיר גם מלשון השו"ע (יו"ד סי' שעג ס"ד) בנוגע לכהן שמטמא לשבעת הקרובים, שזה כולל "לבנו ולבתו דקים ליה שכלו לו חדשיו או שהם משלשים יום ואילך". וראה עוד שם (חו"מ סי' צו סי"ח).]

מכל זה משמע דאע"פ שהגמרא אמרה דין הציצית ודין הבית בחדא מחתא, מ"מ לא לגמרי השוו מדותיהם, וכבר ביום השלשים חייב במזווה.

אמנם יש להעיר מ'החינוך' (מצוה תכג) שג"כ כתב כפי הגירסא הנ"ל: "פטור מן המזווה שלשים", אבל בסוף דבריו כתב: "ועובר על זה... ששכר בית בחו"ל או פונדק בארץ ועברו עליו יותר משלשים יום ולא הניח בה מזווה... ביטל עשה זה".

וב'אגור באהליך' (פ"ל הערה יב) העיר עוד מלשון הריטב"א (יומא יא, ב ד"ה אלא) שכתב ע"ד הנ"ל: "ומיהו מדרבנן מיחייב במזווה (ב)השוכר בית לשלשים יום" [אלא שהוסיף שם: "אמנם יל"ד ולפרש בכוונת הריטב"א שהשוכר לל' יום, חייב מכאן ואילך"].

הדין, אמנם מפני המזיקין לא יאחר, ובלבד שיזהר שלא לברך עד כלות הל' יום, וכן הסכים בשו"ת תורת חסד [שאלוניקי תפ"ג] סי' נ"ג ע"ש. ומובא גם ב'שדי חמד' (שם) כלל קיד – ציין לזה ב'נתיבים' (שם): "שוכר בית דפטור תוך שלשים יום כתב הרב סוכת דוד (אשר בסוף ספר בית המלך [שאלוניקי תקס"ד]) דף ה' ע"א בשם הרב מעשה רוקח דאף שאינו חייב מדינא, מכל מקום לא יאחר מלקבעה מפני המזיקין, אלא שלא יברך עד תום שלשים יום". ואם זה הטעם להקדמת הקביעה מבואר בפשטות מש"כ ב'אגרות קודש' שם: "ומובן שבלי ברכה", שהרי פשיטא שאין לברך על קביעת מזוזה מפני המזיקין.

קביעת מזוזה לפני ל' יום לשם שמירה, אינו בכלל מה ששלל הרמב"ם כמעשי הטפשים

והנה הרמב"ם שם (ה"ד) כתב: "מנהג פשוט שכותבין על המזוזה מבחורין כנגד הריוח שבין פרשה ופרשה שדי, ואין בזה הפסד לפי שהוא מבחורין. אבל אילו שכותבין בה בפנים שמות מלאכים או שמות קדושים או פסוק או חותמות⁴, הרי הן בכלל מי שאין להן חלק לעולם הבא⁵, שאילו הטפשים⁶ לא די להם שביטלו המצוה, אלא שעושיין מצוה

שזה מובן מעצמו שהטעם שמחייב קביעת המזוזה אינו יכול לחייב אמירת ברכה, והרי אין זה פשוט כלל לפי "המנהג הפשוט" של ה'ערוך השלחן' ועוד, והיה לו לפרש שלמרות שנוהגים לפי הדעות המחמירות, בכל זאת אין לברך כיון שחוששים לשיטות החולקות.

ועל כן נראה שהמנהג "לקבוע המזוזות תיכף בהכנס לבית, ומובן שבלי ברכה" לא חש כלל לשיטת היש מפרשים הנ"ל, וכפי שפסק ב'נחלת צבי' (שבגליון השו"ע שם): "נראה ברור דאף אם רוצה לדור כמה שנים אינו חייב לקבוע עד לאחר ל'. אולם אם רוצה לקבוע בתוך ל' ולברך... צ"ע אם ראוי לעשות כן, אולי עדיף להמתין על שעת החיוב...". [ולהעיר מ'שדי חמד' שם (תחילת כלל קטו) משם ה'חקרי לב' (יו"ד ח"ג סי' קכח)].

ולהעיר גם בענין זה מדין עירובין, דפסק אדה"ז (שם ס"י): "אפילו אם קובע ליותר משלשים יום, אינו אוסר עד לאחר שלשים יום אבל לא תוך שלשים" (ודלא כדעת ה'משנה ברורה' שם סקנ"ה וב'שער הציון' סק"ל).

קביעת מזוזה מיד לשם שמירה

ועל כן מסתבר יותר דיסוד המנהג הנ"ל הוא המבואר ב'מעשה רוקח' על הרמב"ם (וינציאה תק"ב, הל' תפילין ומזוזה ספ"ה): "דפ"טור דשלשים יום לנכנס בבית היינו מן

4 "עניני צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים" (מעדני יו"ט) סוף הלכות מזוזה אות ע). וראה עוד ממש"כ בתורה שלמה' (חכ"ב עמ' קסא-קסב, קפו-קפת, חכ"ט עמ' לט-מ) ר'עלי תמר' על הירושלמי (ח"ג מועד עמ' נח).

5 בשו"ת 'מעיל שמואל' (בחידושים על הרמב"ם שבסוף הספר) הקשה מ"ט לא מנאו רבינו לעיל (הל' תשובה פ"ג ה"ו) בכלל אלו שאין להם חלק לעוה"ב. ותיירץ די"ל שזה בכלל מ"ש שם (ה"ח) "וכן הכופר בפירושה והיא תורה שבע"פ", שהרי שם מפורש שאין כותבים במזוזה כי אם השני פרשיות. ועיין בשו"ת 'דברי יציב' (יו"ד סי' קצא אות יז), שו"ת 'להרות נתן' (ח"א סי' מז אות ב) וב'מקורות וצינונים' ברמב"ם פרנקל (הל' ע"ז פי"א הי"ב). אמנם העירני הרה"ג חיים רפופרט שכבר ביאר הרמב"ם עצמו ביאר דבר זה בפירוש המשניות' שלו (סנהדרין פ"י ה"א, מיד לפני שמפרש את הי"ג עיקרים): "וכבר הזכירו דברים זולת אלה שהעושה אותם אין לו חלק, אמרו המלביץ פני הברו ברכים אין [לן] חלק לעולם הבא, והקורא לחברו בכניויו, והמתכבד בקלון חברו. לפי שלא יבוא מעשה מן המעשים האלו ואף על פי שהם קלים לפי מחשבת החושב, כי אם מנפש חסרה שלא הגיעה לשלמות ואינה ראויה לחיי העולם הבא". וראה עוד הערה 10.

6 ולהעיר ממש"כ הרמב"ם בפירושו המשניות' שלו (סוטה פ"ז מ"ד): "ואל תטריד את מחשבתך במה שהזוים כותבי הקמיעות וטפשי בני אדם". וכתב ע"ז באריכות יתר ב'מורה נבוכים' (ח"א פס"א תרגום ר"י קאפח): "ואל יעלו על לבך הזיות כותבי הקמיעות, ומה שתשמע מהם או תמצא בספריהם הטפשיים, שמות שהם מצרפים אותם שאינם מורים על שום ענין כלל, וקוראים אותם שמות, ומדמים שהם צריכים קדושה וטהרה, ושהם עושים נפלאות, כל הדברים הללו ספורים

מן המזיקין". ועד"ז לעיל שם (לב, סע"ב): תלאה במקל או שהניחה אחר הדלת סכנה ואין בה מצוה, פרש"י: "סכנה. מן המזיקים, שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה בצורת הפתח כהלכתה". ובפסחים (ד, א): מזוזה חובת הדר היא, פרש"י: "לפי שהיא משמרתו". וכן בב"מ (קב, א): ת"ר המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזוזה, וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו, וכתבו התוספות (קא, ב ד"ה לא) שהטעם: "לפי שהמזיקין באין בבית שאין בו מזוזה. וכשנוטלה כאילו מזיק אותן שידורו בבית". וכן בתוספות הרא"ש שם: "שהמזוזה היא שמירת הבית מן המזיקין, ובנטילתה מזיק לנכנס לדור בתוכה"⁹.

ב'כסף משנה' תירץ על השגת הרמ"ך: "ואין זו טענה, דהא בפרק הקומץ גבי מזוזה צריך להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, אמר רב הונא מאי טעמא כי היכי דנטריה. לכך צ"ל דאה"נ שהמזוזה שומרת הבית כשהיא כתובה כתקנה, לא המלאכים הכתובים בה מבפנים. וגם אין הכוונה בעשייתה לשמור הבית. אלא צריך שיכוין לקיים מצות הקב"ה, וממילא נמשך שתשמור הבית".

ויפה ביאר בשו"ת 'אגרות משה' (יו"ד ח"ב סי' קמא ענף א): "...היה משמע להרמ"ך דהרמב"ם לא סבר כלל דאיכא ענין שמירה להבית במזוזה יותר משאר מצות... ותירץ

גדולה שהיא ייחוד שמו של הקב"ה ואהבתו ועבודתו כאילו היא קמיע להניית עצמן, כמו שעלה על לבם הסכל שזה דבר המהנה בהבלי העולם"⁷.

וב'הגהות הרמ"ך' הקשה על הרמב"ם: "תימה הוא זה דבמסכת ע"ז [יא, א] משמע ממאי דא"ל אונקלוס לגונדא דרומאי כי הקב"ה עושה המזוזה לשמור ישראל מבחוץ, שנאמר [תהלים קכא, ח] ה' ישמר צאתך ובואך. וכן פר"ש וכל רבותי כי המזוזה משמרת מן המזיקים. ומנהג כותבי מזוזות לכתוב בה שמות...".

[והנה היה אפשר לבאר דברי הרמב"ם דס"ל "דאין בסגולת וטבע המזוזה לענין השמירה, יותר ממה שיש בשאר כל מצוות ה'", וכפי שמבאר ב'סדר משנה' על הרמב"ם כאן, ותלי ליה בשני הטעמים שהובאו במנחות (לג, ב) משם רבנן ורב חנינא מסורא על הא דאמר רבא שם, מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר (ואת הקושיא מאונקלוס מתרץ הוא שם באופן אחר עיי"ש)⁸.

אמנם כפי שנראה לקמן המפרשים והפוסקים נקטו שגם הרמב"ם ס"ל דמזוזה יש בו משום שמירה מיוחדת מן המזיקין, שלא להרבות במחלוקת בינו לרש"י ותוספות והרא"ש. דהנה על דברי רב חנינא מסורא הנ"ל, דמצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר כי היכי דנטריה, פרש"י: "דתנטריה. לכל הבית

7 שאין ראוי לאדם שלם לשמעם, כל שכן לסבור אותם". וראה עוד שם (פס"ב בסופו). וב'תשובות הרמב"ם' (מהדורת בלאו ח"ב סי' רסח – בתרגומו של ר"י קאפח 'משנה תורה', אהבה, עמ' שצג) כתב: "וכאן במצרים ראינו אותם לוקחים זסטים של זהב או כסף וחורטים בהם שיר של פגעים, ותולין אותם בצוארי הנערים, ומחינו בהם בתוקף על כך".

8 ויש לציין שדברי הרמב"ם אלו לאו כו"ע סבירא להו, וכפי שכתב ב'מחזור ויטרי' (הלכות מזוזה סי' תקטו – ח"ב עמ' 648-649): "ויש לדקדק שהכ"ד שמות והי"ב מלאכים וכ"ד חותמותיהן שיהיו מופלגין בגיליון בסוף השיטה. וכן השלש מקראות הכתובין למטה, שלא יהו מובלעין מעורבין בתוך השיטות שלה, לפי שאינם מעיקר מצות המזוזה". וראה 'ספר האשכול' (מהדורת אלבק ח"א עמ' 189-190), ועוד. הרי שלפי מנהגם הוסיפו דברים גם מבפנים, אלא שנוהרו שלא יהו מובלעין. וראה באריכות גדולה במאמר "המזוזה הקמיעתית של ימי הביניים", בתוך: 'מנהגי ישראל' (ח"ח עמ' צו-קכד).

9 ועוד היה אפ"ל דלפי הרמב"ם מדובר רק בשמירה רוחנית המבואר לקמן (פ"ו הי"ג) ש"יעור משנתו וגייתו בהבלי הזמן... ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים". ולכאורה זה הכוונה בשו"ת 'אבני נזר' (יו"ד סי' שפד אות ז): "לדעת רש"י בכמה מקומות וכן לשון כמה פוסקים וכן בזה"ק [ח"ג רסו, א וראה 'נצוצי אורות' שם אות א] דעיקר מצות מזוזה לשמור האדם [בנפשו ונמשך גם לגופו ולא קשיא קו' הרמב"ם]. ועד"ז כתב באגור באהליך' (פ"ג הערה ט).

9 אמנם ב'נמוקי יוסף' שם (נט, א מדפי הרי"ף) הביא בזה טעם אחר משם הריטב"א.

נכלל, לכל היותר, בגדר של קיום המצוה שלא לשמה"¹¹.

[ועד"ז כתב בשו"ת 'חתם סופר' (אה"ע ח"ב סי' צ): "והנה בודאי אין תכלית מ"ע של מזוזה לשמירה רק להעלות ייחוד השם על לבו... ומ"מ מי שמכוין בקביעתה לקיים מ"ע שציונו ה' וסובר שאין בזה אלא שמירה, לא נאמר שלא יצא י"ח, שא"כ רוב ישראל אינם יוצאים ידי חובת מזוזה. וגם הרמב"ם לא כ' שבטלו המצוה אלא ע"י שכותבים בפנים שמות מלאכים, ועי"ז בטלו המצוה. אבל כמה שטעו בתכליתה אין בזה אלא סכלות, ומ"מ מיקרי מכוין לעשות רצון ה'. וכן רוב בני אדם שומרים התורה ע"מ לקבל פרס ואין זה התכלית האמיתי, ומ"מ כיון שמכוון לצאת יד"ח יוצא הוא בזה".]

והנה בגמרא (עירובין יג, א) מובא מה שאמר רבי ישמעאל לבלר, בני, הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא, שמא אתה מחסר אות אחת או מויתר אות אחת נמצאת מחריב את כל העולם כולו. וביאר בשו"ת 'שבט הלוי' (הקדמה לח"ד אות ח): "דמזוזה נעשית לשמירה כידוע מחז"ל, והשם שעל המזוזה ראשי תיבות שומר דלתות ישראל, ואם המוני ישראל שמים מזוזות פסולות על דלתיהן ומופקרים על ידי כך לחורבן ולשריפה לשוד ולביזה, הרי הכותב הפסולות האלה מחריב עולמות כמו ידיים". העירני לזה הרה"ג חיים רפופרט.

והנה ע"פ דברי הרמב"ם אלו העיר ב'שדי חמד' שם: "ולפום ריהטא יש לפקפק כמה שחידש הרב מעשה רוקח, דאף שאינו חייב מן הדין לא יאחר לקבעה מפני המזיקין... הנה לפי כל האמור [ברמב"ם, 'כסף משנה' ועוד]

הכ"מ צריך לפרש, דאף דאיכא יתרון בהמזוזה לשמירת הבית, הוא ג"כ מצד קיום המצוה. דכיון שהיא מצוה דהבית, איכא בה יתרון זה דשומרת הבית... אבל שמות המלאכים ואף שמות קדושים ופסוקים דליכא מצוה לכתבם במזוזה והם רק ענין קמיע, לא שייכין לענין השמירה דהמזוזה עושה, דהוא רק משום קיום המצוה שבה. שלכן כשכותבין ג"כ בפנים, נראה שחושב כי גם במזוזה איכא ענין שמירה דקמיע שזהו בזיון להמצוה".

וב'לקוטי שיחות' (חלק יט עמ' 124-125) הוסיף רבינו לבאר, בהקדים מה שיש להקשות בדברי הרמב"ם, דמה שמכוון לשם שמירה, הרי אין זה רק כוונה שלא לשמה ולמה נקרא "טפשו". ועוד שהרי הרמב"ם פסק לעיל (הל' ע"ז פי"א הי"ב): "הבריא שקרא פסוקין... כדי שתגן זכות קריאתן וינצל מצרות ונזקים הרי זה מותר". על כן ביאר:

"הרמב"ם עצמו מסביר את האיסור באומרו בהמשך 'כמו שעלה על לבם הסכל שזהו דבר המהנה בהבלי העולם': כתיבת 'שמות המלאכים וכו'' בתוך המזוזה מוכיחה, שאין המזוזה בעיניהם כלל ענין של מצוה (שהרי מה מקום לתוספות ב(מצוה ו) שמירה שנקבעו ע"י הקב"ה?), אלא 'קמיע של הניית עצמן' – דבר שנועד להנאותיהם שלהם, ל'הבלי העולם'. וזוהי טפשותם, כי המזוזה מהווה שמירה רק מפני היותה מצוה, והיא פועלת את השמירה, ואילו הם (ע"י הוספה במזוזה) חושבים בטפשותם שהשמירה איננה מפני המצוה, אלא כ'קמיע של הניית עצמן'¹⁰. לא כך מי שקובע מזוזה כשרה ללא תוספות, ובשעת קיום המצוה הוא מכוון לקיימה מחמת שהוא רוצה בשמירתה של המצוה, הרי הוא

10 וממשיך שם: "ולכן זהו בעיניהם 'דבר המהנה בהבלי העולם', ולפיכך 'אין להם חלק לעוה"ב', ע"ד שמצינו בהלכה [רמב"ם הל' ע"ז שם] שה'עושי' דברי תורה רפואת גוף' הם 'בכלל הכופרים בתורה', כי התורה היא 'רפואת נפשות' בלבד". וראה עוד בזה לעיל הערה 5.

11 ועוד כתב ע"ז ב'אגרות קודש' (חלק כד עמ' שנ-שנא) בקשר להשתדלות לזכות יהודים במצות תפילין כדי שיפול פחד על שונאי ישראל [מיוסד על דחו"ל (ברכות ו, א): אלו תפילין שבראש]. ועוד הוסיף חידוש שם: "ועוד להעיר: ברמב"ם במזוזה – המדובר בעושה המצוה, ובנדוד"ד – ע"ד המשתדל שאחר יניח תפילין".

אלא כתב שהן טפשיין כמה שמבטלין המצוה שעושיין מצוה גדולה שהיא יחוד השם כאילו הוא קמיע, שזהו הטפשות וגם איסור גדול לדעתו. ולכן יותר נוטה לע"ד שאם נושא אדם על צוארו לכוונת שמירה ליכא בזה איסור...".

ועד"ז כתב כבר בשו"ת 'מהרי"ל החדשות' (סי' קכג אות ג): "ליתן מזוזה לגוי לשמור ביתו, ע"ד [אולי צ"ל: דעתו] נוטה דאסור הוא. ולא מטעמא דידך שכתב הרמב"ם דהרי זה מדרכי מינות, דה"מ ישראל שעושה המצות ואינו עושה אותם לשמה, אבל גוי לא מ[י]פק[ד] ויכול לכוין שמירה. ואפי"ן ישראל הנותנו [כדי] לשמור, אין זה מדרכי מינות, דלא יהבנא ניהליה בתורת מצות מזוזה אלא באקראי בעלמא וה[י] ודאי נטירותא היא לגבי ישראל¹². והרמב"ם לא פליג בהא...". הרי לן דגם המהרי"ל ס"ל דבאינו עושה מצוה ודאי אפשר לכוין במזוזה לשם שמירה (אלא שמתעם אחר אסור ליתן לגוי).

ואף דמה שהתירו הפוסקים הללו, הוא במזוזה שלא על פתח הבית, מ"מ נראה דכשם שהתירו במקום שאינו מקום המצוה, כמו כן בזמן שאין בו המצוה, אפילו על פתח הבית. דזיל בתר טעמא, שאינה מצוה, וממילא אינו מהפך דבר מצוה לשמירה גרידא. וממילא אין לחלק בין מקום שאינו של מצוה ובין זמן שאין בו המצוה.

ומעתה אתי שפיר מה שהורה ב'מעשה רוקח' דאין לאחר את קביעת המזוזה מפני המזיקין, גם לשיטת הרמב"ם. דכיון שבתוך שלשים יום פטור מן המזוזה, אין בזה משום היפוך המצוה לענין של שמירה גרידא.

(המשך יבא אי"ה)

נראה דמי שאינו חייב במזוזה ורוצה לקבעה מפני המזיקין, לא נכון לעשות כן... נראה בעיני שלפי מה שכתב מרן [ב'כסף משנה' שם] בדעת הרמב"ם אין נכון לעשות כן".

אמנם מה דפשיט ליה ל'שדי חמד' שלפי הרמב"ם אין נכון לעשות כן, הרי פוסקים אחרים לא הורו כן. דהנה בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ב סי' קמט) נשאל "אם מותר לתלות מזוזה על הצואר בשרשרת ועושיין זה כעין קמיע למזל ושמירה, וגם אם מותר לכתוב ולהדפיס מזוזות קמיעות האלה ולסחור בהם". בתשובתו הוא כותב בין השאר: "ואף דהרמב"ם איירי דרוצים לעשות כן ממזוזה הקבוע בפתח עצמה, משא"כ בנ"ד שעושים כן מלבד המזוזה של מצוה, מכ"מ עדיין המכשול גדול... ומאז שמעתי כי בארץ איטליא הי' קלקול זה שהיו לוקחין המזוזות מהבתים ונשאו אותן אצלם לשמירה עד שנשתכח מצות מזוזה". הרי שלדעתו אף הרמב"ם לא אסר את זה, אלא דחשש למכשול.

גם בשו"ת 'אגרות משה' (יו"ד ח"ב סי' קמא ענף ג) בתשובה לאותו שואל, וכנראה על אותה שאלה, כתב ע"ז: "...אין למילף שהרמב"ם יאסור שם לכתוב פסוקי הפרשיות לקמיע כשמניחים במקום שלא שייך ענין מצות מזוזה. דאין ראייה שסובר דאסור להאמין שכתובת פסוקים ושמות יועילו לשמירה בכלל, ואף לא שפסוקי הפרשיות יועילו, היפוך מה שמפורש בגמ' בשבת דף ס"א [ע"ב], שהיו כותבין קמיעין מענינות הרבה ויש בהן משום קדושה, ואיפסק כן ברמב"ם פ"י מס"ת ה"ה. וגם בכאן אינו כותב שהן טפשיין שמאמינים בדבר שאין להאמין,

12 ב'אגור באהליך' (פ"ג הערה פד) דייק מזה: "משמע שלגבי עכו"ם אינה שומרת. וכן מסתבר דכיון שאינו ראוי לקיים את האמור בתוך המזוזה ושננתם לבניך וכי, ואדרבה אסור לעסוק בתורה, אין המזוזה שייכת בו". אמנם אין פשטות לשון המהרי"ל סובל דבר זה, שהרי כתב שם שהגוי "יכול לכוין [ל]שמירה", ולא משמע שהנכרי מכוין אבל אינו מועיל. ובפשטות מש"כ המהרי"ל "ודאי נטירותא היא לגבי ישראל", כוונתו לומר אדרבא, דלא רק שלגבי נכרי הוי שמירה, ואף יכול לכוין לשמירה בפירושו, אלא "אפילו ישראל הנותנו לשמור אין זה מדרכי מינות... והרי ודאי נטירותא היא [גם] לגבי ישראל".